

Vicdani Zeka

Cahide İrem Korkmaz

Gülten Gümüştekin³

Özet

Zeka kavramı insanlığın varoluşundan bu yana önemli bir rol oynayan, bilgeliğin sınırlarını zorlayan keşifleriyle insanlığı derinliklere taşıyan bir yapı taşı olmuştur. Ancak salt zekanın yeterli olmadığı gerçeği, bizi farklı kavram arayışlarına zorlamakta ve insanlığın görünen dış yüzü haricinde içsel değerlerini yorum ve değerlendirmesine dayalı bir arayışa itmektedir. Vicdan, bireye has duygu ve değer yargılarını barındıran, ona rehberlik eden bir nevi pusuladır diyebiliriz. İnsan, yalnız etten kemikten bir varlık olmanın ötesinde aynı zamanda düşünebilen, muhakeme yeteneği olan ve mantığının yanı sıra duygu ve vicdanını kullanabilen bir varlıktır. Bu bağlamda zekanın somutlaştırdığı her durum vicdanın daha soyut ve sıcak yaklaşımı içinde boyutlandırılır. Bireysel bazda zeka ve vicdanın iç içe olması bireyin içinde bulunduğu ailede, toplumda, çalışma hayatında ve tüm örgütsel sistemlerde kendisini gösterecektir. Birey ve toplumun zekası ve vicdanı arasında kurmakta olduğu köprü mantığı ve iç görüşü arasındaki dengeyi sağlayarak; karar verme mekanizmalarındaki işleyişi kolaylaştıracaktır. İşte vicdani zeka kavramı, insan zihnindeki kapasitenin insan doğasıyla bütünleşerek karmaşık günümüz dünyasında gerek bireyin doğasını gerekse örgütsel hayattaki eksikleri tamamlamayı amaçlamaktadır.

GİRİŞ

Vicdani zeka, son yıllarda işletme yönetimi, liderlik ve örgüt kültürü bağlamında giderek daha fazla önem kazanan bir kavramdır. Geleneksel zeka anlayışının ötesine geçerek, duygusal farkındalık, etik değerler ve toplumsal sorumluluk bilincini içerirken, bireylerin ve organizasyonların daha sürdürülebilir ve toplumsal açıdan sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlar. İşletmelerin başarısı, yalnızca finansal göstergelerle ya da operasyonel verimlilikle ölçülemez. Günümüz iş dünyasında, organizasyonların sürdürülebilir başarısının temelinde, çalışanların ve liderlerin duygusal

zekaları, etik değerleri ve toplumsal sorumluluk bilinci büyük bir rol oynamaktadır. Bu noktada, organizasyonların içsel ve dışsal ilişkilerini şekillendiren önemli bir kavram devreye girer: vicdani zeka. Vicdani zeka, bireylerin yalnızca kişisel etik ve duygusal farkındalıklarının ötesine geçer; aynı zamanda bu farkındalıkları, buldukları organizasyon kültürüne entegre etme biçimlerini ifade eder. Örgüt kültürü, bir organizasyonun kimliğini, değerlerini ve inançlarını şekillendiren dinamik bir yapı olup, yalnızca iş süreçlerini değil, aynı zamanda bireylerin birbirlerine ve topluma karşı duydukları etik sorumluluğu da etkiler. Vicdani zeka, bu kültürün içine nüfuz ederek, hem bireysel hem de kolektif düzeyde, organizasyon üyelerinin daha duyarlı, sorumlu ve etik bir yaklaşım geliştirmelerine olanak tanır. Böylece vicdani zeka, örgüt kültüründe sadece kişisel sorumluluk duygusu yaratmakla kalmaz, aynı zamanda daha geniş bir bağlamda, müşteri ilişkilerinden çevresel sürdürülebilirliğe kadar pek çok alanda değer yaratılmasını sağlar. Bu kitap bölümünde, vicdani zekanın örgüt kültüründeki rolü ve bu rolün organizasyonel başarıya nasıl yansıdığı detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Vicdani zeka odaklı bir kültür, her seviyedeki liderin ve çalışanın kararlarını ve eylemlerini etik bir temel üzerine inşa etmelerini teşvik eder. Vicdani zekanın, şirketlerin toplumsal sorumluluklarını nasıl daha etkin yerine getirebileceği ve bu yaklaşımın organizasyonel değerler ve toplumsal katkılar açısından nasıl dönüştürücü bir etki yaratacağı da tartışılacaktır. Vicdani zeka, işletmelerin yalnızca finansal başarıya değil, aynı zamanda topluma, çevreye ve insan haklarına duyarlı kararlar almasına imkân verir. Bu, organizasyonların uzun vadeli başarısının temellerini atarken, toplumsal güveni artırmalarını sağlar. Vicdani zekanın geliştirilmesi, işletmelerin sadece kâr odaklı değil, aynı zamanda etik ve toplumsal sorumluluk anlayışıyla da büyümelerini sağlayacak bir faktördür. Bu bölümde, vicdani zekanın tanımından, işletmelerdeki rolüne kadar geniş bir yelpazede ele alınarak, iş dünyasında nasıl bir değer yaratabileceği ve bu zekanın organizasyonel başarılarla olan katkıları incelenecektir.

1. VİCDAN KAVRAMI

İnsan doğasının derinliklerinde yer alan bir kavram olan vicdan, bireyin sahip olduğu etik ve ahlaki değerlerini çevreleyen, doğru ile yanlış ayrımını sağlayan içsel bir yol göstericidir. Vicdan, insanın öz değerlendirme yaparak davranışlarını tartmasına, kararlar almasına ve içsel değer yargılarına göre sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olan önemli bir iç mekanizmadır. Günlük hayatımızda da sık kullandığımız bir kavram olan vicdan kendisini “vicdan azabı”, “vicdansızlık”, “vicdani rahat olmak” ya da “vicdan borcu” gibi söz dizilerinde göstermektedir. Peki tam kelime anlamı

olarak vicdan ne anlama gelmektedir? Vicdan, “Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlaki değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç.” şeklindedir (Türk Dil Kurumu, 2024). Bireyler, gerçekte görünmeyen bir değerlendirme mekanizmasıyla kendi eylemlerini geçmiş deneyimler, içsel düşünceler ve içgüdüleriyle şekillendirirler (Aktı, Giderler, Duran, Behdioğlu ve Boz, 2017). Vicdanın kökeniyle ilgili çeşitli fikirler bulunmaktadır. Spencer’a göre, vicdan genetik olarak aktarılacak bize ulaşırken; Cicero, Muhyiddin İbn Arabi, Descartes, David Hume, Rousseau ve Kant gibi düşünürler, vicdanın doğuştan geldiğini savunmaktadır. Ancak, John Locke ve Stuart Mill’e göre vicdan sonradan kazanılan bir niteliktir. Bu görüşler, vicdanın kökeni hakkındaki tartışmaları zenginleştirmektedir (Saltuklu, 2013: 14-46).

Vicdan, bireylerin doğru ve yanlış arasındaki farkı ayırt etme kapasitesini ifade eder ve bu kapasite, örgütsel bağlamda derin bir anlam taşır. Örgütsel vicdan, bireylerin etik değerler ve ahlaki prensipler doğrultusunda hareket etmelerini sağlar ve bu doğrultuda örgüt kültürünün temellerini oluşturur. Vicdan, örgütte çalışanların birbirlerine ve işlerine karşı sorumluluk duygusuyla hareket etmelerine rehberlik eder. Çalışanların karar verme süreçlerinde adil ve dürüst olmalarını teşvik eder. Bu, sadece bireylerin etik davranışlarını değil, aynı zamanda örgütün genel etik standartlarını da belirler. Vicdanlı bir çalışma ortamı, güven, saygı ve işbirliği üzerine kurulu sağlam bir temel oluşturur. Çalışanlar, vicdani bir yaklaşımla, işlerine ve birbirlerine karşı daha duyarlı ve sorumlu davranarak, örgütün hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynarlar. Vicdan, örgüt içindeki iletişimi ve bilgi paylaşımını da olumlu yönde etkiler. Açık ve dürüst bir iletişim ortamı, çalışanların fikirlerini özgürce ifade edebilmelerini ve sorunları çözmek için işbirliği yapmalarını sağlar. Bu tür bir ortamda, çalışanlar kendilerini değerli ve anlaşıldığını hissederler, bu da onların motivasyonunu ve verimliliğini artırır.

Bunun yanı sıra, vicdanın örgütsel anlamı, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Vicdan sahibi bir örgüt, sadece kâr odaklı değil, aynı zamanda toplumun ve çevrenin ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran bir yaklaşım benimser. Bu, örgütün uzun vadeli başarısı için hayati öneme sahiptir. Topluma karşı duyarlı ve sorumlu davranan bir örgüt, itibarını ve güvenilirliğini artırır, bu da müşteri sadakati ve çalışan bağlılığını güçlendirir. Vicdan, örgütsel anlamda etik, adalet, sorumluluk ve sürdürülebilirlik gibi temel değerleri temsil eder. Bu değerler, örgütün genel başarısını ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Vicdanlı bir örgüt, sadece iş hedeflerine ulaşmakla

kalmaz, aynı zamanda toplumun ve çevrenin beklentilerini de karşılayarak, bütüncül bir başarı elde eder.

2. ZEKA KAVRAMI

Zeka, kelime manası olarak, “İnsanın düşünme, akıl yürütme, öğrenme, kavramları ve nesneleri zihinde canlandırabilme, objektif gerçekleri algılama, yargılama, sonuç çıkarma, bedeni kontrol edebilme, duyguları doğru algılayabilme, değerlendirebilme, icat edebilme vb. yeteneklerinin ve becerilerinin tamamı; anlak, dirayet, feraset” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024).

Zeka, sadece belirli bir konuyu öğrenme, problem çözme yeteneğiyle sınırlı olmamakta; aynı zamanda geniş düşünme kapasitesini ve akademik başarıyı da içermektedir. Yalnızca test çözme veya dar akademik yeteneklerle tanımlanmaması gereken zeka kavramı, çevreyi anlama ve kavrama gücünü içeren daha geniş bir düşünme yeteneğini ifade etmektedir. Bu nedenle, psikologlar tarafından incelenen zeka kavramı, farklı yaklaşımlar ve modeller altında değerlendirilmektedir. Zekanın çeşitli boyutlarına dair yapılan güncel araştırmalar, nörobilim ve psikoloji alanlarında aydınlatıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Zeka kavramının ruhsal boyutunu açıklayan içsel zeka, bireyin sorumluluk hissini, sezgisel karar alma süreçlerini ve hayatın temel sorularına verdiği yanıtları kapsamaktadır. Ruhsal zeka, bilinç seviyesi evrildikçe, sadece zihinsel yeteneklerden ibaret olmayıp daha derin ve kapsamlı bir niteliğe sahip olacaktır (Vaughan, 2002:16-20). Howard Gardner 1983 yılında çoklu zeka teorisi adlı kitabında düşünen insan potansiyeline ve kişiye has özelliklerin ve farklılıkların getirdiği özgünlüğü açıklamaya çalışmıştır.

Buna göre, Gardner tek zeka tipine karşı çıkmakta ve bireylerin birden farklı zeka türlerine sahip olduklarını savunmaktadır. Buna göre toplam sekiz farklı zeka türünden bahsedebiliriz. Bu zeka türleri; sözel, mantıksal matematiksel, müziksel, görsel, kinestetik, sosyal, içsel ve doğa zekası şeklindedir (Gardner, 2010).

- **Sözel / Dilsel Zeka**, dilin önemli ve yaygın bir rol oynadığı, okuma, anlama ve düşünme süreçlerinin dil ile birleştiği zeka türüdür. Bu zeka türü, dilin doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasını içermektedir. Sözel zekaya sahip bireyler, sözlü iletişim becerilerini etkili bir şekilde kullanarak sosyal etkileşimlerde bulunma yeteneğine sahiptirler. Ayrıca, geniş bir kelime dağarcığına sahip olmaları ve düzgün hitap tekniklerini kullanmaları beklenmektedir. Bu bireyler genellikle siyasetçi, avukat veya dilbilimci gibi alanlarda çalışabilirler.

- **Mantıksal-Matematiksel Zeka**, bilimsel düşünme, parçadan bütüne ulaşabilme ve mantıksal akıl yürütme yeteneklerini içeren bir zeka türüdür. Bu zeka türü, sayılar, semboller ve mantıksal operasyonlarla ilişkilendirilen problemleri çözme yeteneğini ifade etmektedir. Matematiksel zekaya sahip bireyler, genellikle analitik düşünme yeteneklerini kullanarak bilimsel araştırma ve deneylerin sıkça yer aldığı alanlara ilgi duymaktadır. Bu nedenle, sayısal meslek grupları ve matematikle yoğun olarak ilişkili işler, onların tercih ettiği kariyer seçenekleri arasında yer almaktadır.
- **Müziksel Zeka**, sesler, ritimler, şiir ve kompozisyon gibi kavramlara karşı duyarlılık gösteren bireylerin sahip olduğu bir zeka türüdür. Bu zeka türü, güçlü bir müzikal belleğe ve duyarlılığa sahip olmayı içermektedir. Müziksel zekaya sahip olan bireyler, genellikle notalara, seslere ve melodilere karşı büyük bir ilgi göstermektedir. Bu ilgi doğrultusunda enstrüman çalmayı, şarkı söylemeyi, şiir okumayı veya şarkı sözü yazmayı tercih etmektedir. Bu yetenekleri sayesinde müzikal ifadeyi ve duygularını ifade etmede başarılı olabilirler.
- **Görsel Zekaya** sahip bireyler, gördükleri her türlü şekli somut verilere dönüştürme yeteneğine sahiptirler ve çeşitli çizimler veya sunumlar konusunda başarılı olabilirler. Bu kişiler, farklı mekanların düzenlenmesi, tasarım alanları ve güzel sanatlar gibi meslek dallarını tercih etme eğilimindedirler. Bu mesleklerde çalışmak, görsel zekaya sahip bireylerin başarılı olmalarını sağlayabilmekte ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmalarına olanak tanımaktadır.
- **Bedensel-Kinestetik Zeka**, kişinin beden diliyle kendini ifade edebilme ve zihin ile beden arasında uyum sağlama yeteneğini içermektedir. Bu zeka türüne sahip bireyler, genellikle dans, spor gibi alanlarda başarı elde ederler ve bedenlerini etkili bir şekilde kullanarak kendilerini ifade ederler.
- **Sosyal Zeka** türünde, hem sözlü hem de sözsüz iletişim becerileri geniş bir şekilde gelişmiştir. Bu zeka türüne sahip bireyler, ekip çalışmalarında aktif bir şekilde katılım göstererek başarı elde edebilmektedir. Ayrıca, sosyal zekaya sahip olan kişilerin duyguları, düşünceleri ve davranışları doğru bir şekilde yorumlama yetenekleri ve güçlü bir empati yeteneği bulunmaktadır. Sosyal zekaları sayesinde, çevrelerindeki insanlara duyarlılık gösterirler ve kendilerini açıkça ifade etmekten çekinmezler. Yeni bir ortama girdiklerinde kolaylıkla uyum sağlayabilmekte ve sadece sosyal alanlarda değil, aynı zamanda eğitim, siyaset, iletişim ve psikoloji gibi çeşitli alanlarda da ilgi göstermektedir.

Ayrıca, organizasyon becerileri de gelişmiştir ve liderlik rollerinde etkin bir şekilde görev alabilirler.

- **İçsel zeka**, insanların kendi iç dünyalarını kavrama, yönetme ve kullanma yeteneğini ifade etmektedir. Bu zeka türüne sahip bireyler, duygusal farkındalık, kişisel hedef belirleme ve içsel dengeyi sağlama konularında güçlüdürler. İçsel zeka, insanların duygusal ve zihinsel süreçlerini etkili bir şekilde idare etmelerine olanak tanımaktadır. Örneğin, içsel zekaya sahip bir kişi, stresli bir durumla karşılaştığında duygularını doğru bir şekilde tanımakta, bu duyguları anlamlandırmakta ve uygun bir tepki göstermektedir. Aynı zamanda, kendi düşünce ve inançlarını sorgular ve içsel bir denge sağlamak için gerekli adımları atabilmektedir. İçsel zeka, bireylerin kişisel gelişim, duygusal zeka ve ruhsal farkındalık alanlarında ilerleme kaydetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu zeka türü, insanların kendilerini daha iyi anlamalarını ve daha sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemelerini teşvik etmektedir.
- **Doğa Zekası**, insanların doğal çevreleriyle etkileşim kurma, doğal dünyayı anlama ve içselleştirme yeteneğini ifade etmektedir. Bu kavram, doğaya duyarlılık, doğayla uyumlu yaşam ve çevresel sorunlara duyarlılık gibi unsurları içermektedir. Doğa zekasına sahip olan bireyler genellikle doğayla iç içe olmaktan keyif almakta, bitki ve hayvan türlerini tanırlar, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularına duyarlı olmaktadır. Aynı zamanda, doğal yaşam döngülerini anlama ve doğal kaynakları koruma konusunda çaba gösterirler. Bu zeka türü, insanların doğal çevreleriyle derin bir bağ kurmalarını ve doğal dünyayı daha iyi anlamalarını sağlamaktadır.

3. VİCDANİ ZEKÂ KAVRAMI

Vicdani zeka, diğer zeka alanlarından oldukça farklı ve henüz çok az çalışılan bir konudur. Bu zeka türünde, vicdan kavramı kişinin etik ve ahlaki değerlerini ifade ederken, zeka kavramı ise kişinin öğrenme yeteneğini somut verilere dayanarak değerlendirmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, vicdani zeka insanın içsel değerlerini ve etik yapısını, zeka ise bilgiyi işleme ve öğrenme yeteneğini temsil etmektedir. Vicdani zeka, çoklu zeka kavramları arasında yer almasa da, ruhsal zeka ile yakından ilişkilendirilebilir (Emmons, 2010: 10).

Aktı vd. (2017) tarafından Kütahya ilinde yaşayan farklı demografik verilere sahip kişiler üzerinde yapılan araştırma kapsamında 32 maddelik ölçek elde edilerek 7 faktörlü bir yapıya ulaşılarak vicdani zeka ile etik değerler,

ahlâki duyarlılık, Yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet, bilinçli farkındalık, toplumsal duyarlılık ve bilgelik faktörleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu faktörlerin vicdani zekayı tanımlamadaki rolü ve aralarındaki ilişkiler incelenmiştir.

Vicdani zeka kavramının alt boyutları şu şekilde özetlenebilir:

- **Etik Değerler:** Kişinin iyi ve kötü arasındaki ayrımı yapabilme yeteneği ve bu değerler doğrultusunda davranma bilinci olarak yer alan etik değerler, bireyin içsel bilinciyle belirlediği, kanunlarla düzenlenmemiş olan ancak kişilik yapısı ve dış etkenler tarafından şekillendirilen davranış ve tutumlarını içeren bir bütündür. Bu değerler, resmi yazılı kanunlarda belirtilmeyebilsede ancak her bireyin kendi vicdani ve öznel deneyimleri doğrultusunda oluşturduğu ve şekillendirdiği değer yargılarını içermektedir. Bu bağlamda, etik değerlerin kaynağı bireyin içsel bilinci ve vicdanıdır, bu da kişisel ve özgün bir anlayış ve tutumu beraberinde getirmektedir. Bu değerler, toplumun genel normlarından farklılık gösterebilir ve kişinin karakteri, deneyimleri ve içsel motivasyonlarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla, etik değerler kişinin özgün vicdani özelinde oluşturup şekillendirdiği, toplumun genel normlarından bağımsız ancak kişisel yaşantıları ve deneyimleri tarafından etkilenen değer yargılarını içermektedir (Özgener, 2008).

Türkiye’de bir psikiyatri servisinde gerçekleştirilen bir araştırmada, hemşirelerin vicdani zeka seviyeleri ile iş motivasyonları arasında yapılan bir incelemede ilginç bulgular ortaya çıkmıştır. Araştırma, hemşirelerin vicdani zeka düzeyleri ile iş motivasyonları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yani, hemşirelerin vicdani zeka seviyeleri arttıkça iş motivasyonları da artmaktadır. Ancak, ilginç bir şekilde, vicdani zekanın etik değerler boyutu ile iş motivasyonu arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, etik değerlerin vicdani zekanın bir parçası olmasına rağmen, mesleki etik uygulama ve yaklaşımların farklılaşması sonucunda ortaya çıkan farklılık veya uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, hemşirelerin vicdani zekaları yüksek olsa bile, mesleki etik değerlerle uyumsuzluk yaşadıklarında bu durum onlara bir tür uyarı vermektedir. Bu durum, farklı durumların ortaya çıkmasına neden olabilir ve sonuç olarak, etik değerler ile iş motivasyonu arasındaki ilişki zıt yönde bulunmuştur. Yani, hemşirelerin iş motivasyonları, mesleki etik değerlerle uyumlu olmadığında azalmaktadır. Bu bulgu, mesleki etik değerlerin ve vicdani zekanın iş performansı ve motivasyon üzerindeki karmaşık etkileşimini göstermektedir (Polat, Asi Karakaş ve Arslanoğlu, 2022: 873).

- **Ahlâki Duyarlılık:** Kişinin çevresindeki insanlara karşı duyarlı olması, onların haklarına saygı gösterme ve yardımseverlik gibi ahlaki değerlere sahip olma olarak tanımlanan ahlaki duyarlılık, insan davranışlarının başkalarını nasıl etkilediğine dair farkındalık ve yorumlama yeteneğidir. Bu yetenek, kişinin etrafındaki insanları ve durumları anlama, empati kurma, sorumluluk alma ve farkındalık geliştirme sürecini içermektedir. Empati kurma, başkalarının duygularını anlama ve onların perspektifinden olayları değerlendirme yeteneğini ifade etmektedir. Sorumluluk duygusu, kişinin kendi eylemlerinin sonuçlarından ve diğerlerine karşı olan etkilerinden sorumlu olduğunu kabul etme ve bu doğrultuda hareket etme anlamına gelmektedir. Farkındalık ise, çevresel faktörlerin ve başkalarının ihtiyaçlarının farkına varma ve bu bilinçle hareket etme becerisidir. Bu bileşenler bir araya geldiğinde, bireyin ahlaki duyarlılığı artar ve etik davranışlar sergileme konusunda daha yetkin hale gelmektedir. Dolayısıyla, ahlaki duyarlılık, insanların davranışlarının sosyal ve etik boyutlarını anlama ve bu bilinçle hareket etme yeteneği olarak özetlenmektedir (Armstrong, Ketz ve Owsen, 2003).
- **Yaratıcıya Karşı Sorumluluk:** Kişi, akıl yeteneklerini kullanmaya başladığı andan itibaren öncelikle bireysel, ardından toplumsal düzeyde ve sonrasında ise vicdani sorumluluk duymaya başlamaktadır. Vicdani sorumluluk, bireyin Yaratıcısı'na karşı olan sorumluluğunu ifade etmektedir. Bu kavram, dini inançları olan bireyler için Yaradan, Allah veya Tanrı gibi nitelendirilirken, inancı olmayanlar için ise vicdan, iç ses veya his gibi algılanır. Bireyin kulluk düzeyi, çevresindekilere karşı şefkat ve merhametle davranma, Yaratılan her şeyi Yaratanın ötürü değerlendirme, hak ve adaletin yanında olma, zayıfları koruma ve kollama gibi davranışları içermektedir. Dolayısıyla, vicdani sorumluluk, insanın içsel inanç ve değerlerine dayalı olarak yaşadığı ahlaki ve insani bir sorumluluktur.
- **Merhamet:** Sözlük anlamı “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” olan merhamet kelimesi “merhamet duymak, merhamet etmek” gibi şekillerde kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Merhamet, insanın karşılaştığı zorlukları ve acıları başkalarının deneyimlerinden anlayarak, onlara yardım etme isteği veya eylemidir. Bu duygu, başkalarının yaşadığı acıları ve sıkıntıları algılama yeteneği ile başlar ve bu algıya dayalı olarak empati kurma, şefkat gösterme ve destek olma davranışlarıyla devam etmektedir. Merhamet, insanın insani değerlerine ve etik ilkelerine dayalı olarak şekillenen önemli bir

erdemdir. Toplumsal dayanışmanın ve yardımlaşmanın temelini oluştururken, insan ilişkilerinde empati ve anlayışın güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, merhamet insanlık hali ve etik bir prensip olarak değerlendirilmekte, insanların birbirlerine karşı daha duyarlı ve destekleyici olmalarını teşvik etmektedir.

- **Bilinçli Farkındalık:** Bilinçli farkındalık, bireyin içsel dünyasına ve dış çevresine yönelik dikkatini bilinçli bir şekilde yönlendirmesi ve bu anın farkında olması durumudur. Bu bağlamda, kişi zihinsel süreçlerini ve duygusal durumunu gözlemleyerek, dikkatini belirli bir noktaya odaklanmakta ve o anı tamamen farkında olarak yaşamaktadır (Konan ve Yılmaz, 2020: 42-50). Bilinçli farkındalık, birtakım meditasyon ve zihinsel pratikler yardımıyla geliştirilebilir ve bireyin stresle başa çıkma, duygusal dengeyi koruma ve diğer bireylerle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi anlamında olumlu etkiler sağlayabilmektedir. Bu açıdan, bilinçli farkındalık, kişinin içsel anlamda kendini keşfetmesine olanak tanıyarak farkındalığını arttırmış olacaktır. Bilinçli farkındalık, çeşitli katmanları ve bileşenleri barındıran kapsamlı bir terim olarak değerlendirilmektedir. Bu bileşenlerden biri olan dikkat, çevremizdeki uyarıcılara odaklanma yetisidir. Günlük hayatta pek çok uyarıya karşılaşıyoruz ve bu uyarıların tümüne dikkat yoğunlaştırmak zor bir durumdur. Zihnimiz, bu nedenle bazı uyarıları seçerken, diğerlerini dışarıda bırakarak bir filtreleme yapar. Dikkat, bilinçli farkındalığın ana bileşenlerinden biridir ve bireyin mevcut anda deneyimlediği olaylara odaklanmasını sağlar. Bu süreçte zihnimiz, önemli gördüğü bilgileri seçer ve bu bilgilere yoğunlaşır. Bu seçici dikkat süreci, gereksiz uyarıları elimine ederek zihinsel yükü azaltır ve bireyin odaklanmasını, dolayısıyla verimliliğini artırır.
- **Toplumsal Duyarlılık:** Toplum içindeki diğer bireylere karşı duyarlılık, adalet duygusu, sosyal sorumluluk ve toplumsal değerlere saygı gösterme anlamlarını taşıyan toplumsal duyarlılık, bireyin içinde yaşadığı çevrede gerçekleşen adaletsizliklerin, eşitsizliklerin farkındalığını oluşturarak sorunlara tepki verebilme ve sosyal sorumluluk duygusunu ön plana çıkararak tüm insanların haklarını koruyabilmeyi ifade etmektedir. Burada, birey yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek yerine empati kurarak toplumda yer alan tüm koşulları göz önünde bulundurarak sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Huzur, güven ve duyarlılığı sağlayarak toplumsal eşitsizliğin ortadan kalkmasını ve daha adaletli bir yaşam için destek vermektedir.

- **Bilgelik:** Bireyin yaşam deneyimlerinden ders çıkarma, doğru kararlar alma yeteneği olarak görülmeyle birlikte içsel dengeyi koruyarak huzuru yakalaması; kendisi ve dış çevreyi tüm karmaşıklıktan arındırarak sadelik içerisinde anlamlandırabilme yeteneğidir. Bilgelik yalnızca bireyin bilgi sahibi olması değil, zeka, empati, iç görü ve geniş bir bakış açısını gerektirmektedir. Kişi, yaşamı yorumlarken büyük resmin tamamını dikkate almalıdır. Bu bağlamda bilge kişiler, liderlik vasfını taşıyan, örnek gösterilen ve her konuda danışılarak objektif olan kişilerdir.

Vicdani zeka kavramı, ruhsal zeka kavramıyla bağlantılı olmakla beraber çok fazla karıştırılan ve birçok kaynakta da eş anlamlı olarak kullanılan kavramlar olmakla beraber tamamen birbirinden farklılaşmaktadır. Ruhsal zeka kavramına yönelik ilk çalışmalar Danah Zohar ve Ian Marshall tarafından yürütülmüş olup insanlığın varoluşundan beri var olan bir kavram olmasına rağmen, doğası gereği subjektif ve karmaşık bir kavram olarak bahsedilen ruhsal zeka, duygular, içsel deneyimler ve ruhsal süreçler gibi alanlar, bilimsel yöntemlerle ölçümü zor olan konular arasındadır. Bu nedenle, ruhsal zeka konusunda net ve objektif ölçümler geliştirmek oldukça zor olabilir (Zohar ve Marshall, 2000).

Ruhsal zeka, diğer zeka türlerini entegre eden ve bütünsel bir anlayışı içeren bir zeka türü olarak görülebilir. Ruhsal zeka, kişinin duygusal, zihinsel, sosyal ve spiritüel boyutlarını bir araya getirerek bütünsel bir denge ve uyum sağlama yeteneğini ifade eder. Bu bağlamda, ruhsal zeka, kişinin yaşam deneyimlerini anlama, duygusal farkındalık geliştirme, içsel huzur ve dengeyi koruma, ilişkilerde empati kurma ve anlam arayışı gibi birçok farklı yönü içermektedir.

Ruhsal zeka, yalnızca duygusal zeka ya da zihinsel zeka gibi tek bir alanı değil, tüm zeka türlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu nedenle, ruhsal zeka, zihinsel kapasitenin ötesine geçerek kişinin içsel yaşamını anlama ve geliştirme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Ruhsal zeka, insanın kendini gerçekleştirme ve yaşamın derin anlamlarını keşfetme çabalarını desteklerken, aynı zamanda diğer insanlarla olan ilişkilerini ve toplumsal etkileşimlerini de kapsamaktadır. Duygusal ve zihinsel zeka ile başlayan objektif yaklaşım ruhsal zeka ile subjektife doğru uzanmaktadır. Yani, bireyin içsel duyguları, hayatı anlamlandırması, çevre ile bireyin öz benliği arasındaki etkileşimi empati, dürüstlük, saygı gibi soyut kriterlerle ifade edilmektedir. Vicdani zeka da ruhsal zeka gibi bireyin içsel dünyasında yolculuk ederken bunu etik ve ahlaki değerler kapsamında değerlendirerek toplumsal çerçevede duyarlılık ile taçlandırmaktadır. Yani ruhsal zeka

bireyin içsel gelişimi ile ilgilenirken; vicdani zeka bireyin içsel gelişiminin yanında toplumsal farkındalık oluşturarak etik değerleri toplumsal boyuta taşımaktadır.

Ruhsal zekaya sahip bireylerde doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, şefkat, cesaret ve saygı gibi değerler belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bireyler, yüksek etik standartları ve derin manevi değerleri ile tanınırlar. Dönüştürücü liderlik yaklaşımı, bu tür değerleri taşıyan bireylerin liderlik ettiği organizasyonlarda daha etkin bir şekilde ortaya çıkar. Dönüştürücü liderler, izleyicilerinin yetenek ve becerilerini açığa çıkararak ve onların özgüvenlerini artırarak beklenenin ötesinde sonuçlar elde etmeyi amaçlar. Bu liderlik tarzı, örgütsel hedefleri izleyicilerin motivasyonuna odaklanarak gerçekleştirmeyi hedefler. İzleyicilerin motivasyonunu artırmak için onların yüksek düzeyde kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını tatmin eder ve ulaşılması zor hedeflere ulaşmalarını teşvik eder. Bu süreçte, adalet ve dürüstlük gibi temel değerlerin ön planda olduğu bir kişisel değerler sistemi temel alınır. Aydın (2009) tarafından yapılan çalışmada, ruhsal zekası yüksek bireylerin dönüştürücü liderlik davranışları sergileme eğiliminde oldukları ortaya konulmuştur. Özellikle, ruhsal zekanın amaç ve değerler boyutunun, dönüştürücü liderlik üzerinde diğer boyutlara kıyasla daha güçlü bir etkisi olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, ruhsal zekanın liderlik üzerindeki kritik rolünü gözler önüne sermektedir.

Yöneticiler, ruhsal zekalarını geliştirmek için diğer iki boyutta da kendilerini ilerletebilirler. Başkalarının hatalarını affedebilmek ve hoşgörü çerçevesinde onları yeniden sevebilmek ve saygı göstermek; en önemlisi, kendi kusurlarını bilip bu kusurlara rağmen kendini sevebilmek; farklılık ve çeşitliliklere saygı duymak; kendi zayıf ve güçlü yönlerini bilmek ve kendine güvenmek, ruhsal zekanın kabullenme ve öz-benlik boyutlarında gelişimini sağlar. Ruhsal zekası yüksek bireyler, dönüştürücü liderlik davranışları sergileme konusunda daha yetkin olup, bu yetkinlikleri hem örgütsel başarıya hem de kişisel gelişime önemli katkılar sunabilir. Bu tür liderler, etik ve manevi değerleri temel alarak, daha sürdürülebilir ve insan odaklı bir liderlik tarzı geliştirebilirler. Bu durum, organizasyonların kültürünü zenginleştirirken, bireylerin de daha tatmin edici ve anlamlı iş deneyimleri yaşamalarına olanak tanır. Sonuç olarak, ruhsal zekanın geliştirilmesi, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde büyük faydalar sağlayan stratejik bir öncelik olmalıdır.

Vicdani zeka kavramının güncel hayatta ya da iş hayatında etkileşim halinde olduğu birçok kavram mevcuttur. Vicdani zeka ile empati düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan çalışmada, araştırma sonuçları, sporcu öğrencilerin vicdani zeka düzeyleri ile empati düzeyleri arasında

güçlü ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, vicdani zeka düzeyinin empati düzeyi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, sporcu öğrencilerin vicdani zeka düzeylerinin artırılmasının, empati düzeylerinin de artmasına neden olacağını ve bu durumun bireylerin başkalarını daha iyi anlayarak davranışlarına olumlu bir şekilde yansıtılabileceğini göstermektedir (Yılmaz ve Bayrak Ayaş, 2021). Vicdani zekanın empati düzeylerine olan etkisi, hem işletmeler hem de bireyler için önemli ve çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. İşletme kapsamında bakıldığında, vicdani zekası yüksek olan çalışanlar, yüksek empati düzeylerine sahip olma eğilimindedir. Bu durum, ekip içi iletişimi ve işbirliğini olumlu yönde etkileyerek örgütsel etkinliği artırmaktadır. Empati kavramı, müşteri ilişkilerinde de kritik bir rol oynayarak, müşterilerin ihtiyaçlarını ve duygularını daha iyi anlamaya, daha tatmin edici ve kişiselleştirilmiş hizmet sunmaya olanak tanır. Bunun sonucunda da müşteri memnuniyeti ve bağlılığında artışa yol açar. Bireysel düzeyde baktığımızda ise, yüksek vicdani zeka ve empati düzeyleri, sosyal ilişkilerin kalitesini önemli ölçüde artırmaktadır. Empati, bireylerin başkalarının duygularını ve bakış açılarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur, bu da daha sağlıklı ve destekleyici ilişkilerin kurulmasını sağlar. Bu yetenek, bireylerin hem kişisel hem de profesyonel yaşamlarında daha başarılı ve tatmin edici ilişkiler geliştirmelerine katkıda bulunur. Vicdani zeka ve bununla birlikte empati düzeylerinin yükseltilmesi, daha iyi işbirliği, artan müşteri memnuniyeti ve daha güçlü sosyal ilişkiler anlamına gelir. Bu nedenle, vicdani zeka eğitimi ve gelişim programları, hem kurumlar hem de bireyler için stratejik bir yatırım olarak değerlendirilmelidir.

Vicdani zekanın bir diğer kritik yönü, profesyonellere ait zorlayıcı çalışma koşullarını manevi değerler ve hedefler doğrultusunda yeniden yapılandırma kabiliyetidir (Şengül ve Bulut, 2020). Yoğun ve karmaşık ortamlarda çalışan bireylerin optimal kararlar alma yetisi genellikle sınırlıdır. Ancak, bireylerin manevi değerlerini iş yaşamıyla bütünleştirmeleri, yüzeysel ahlakın ötesinde, derin ve anlamlı değerlerin ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu değerler ne kadar çok hayata geçirilirse, bir organizasyonun kültürü o kadar manevi bir nitelik kazanır ve nihayetinde etik bir yapıya dönüşür. Bu bağlamda, vicdani zeka, sağlık profesyonellerinin hem bireysel hem de kurumsal düzeyde daha etik ve manevi bir yaklaşım benimsemelerine olanak tanır (Jurkiewicz ve Giacalone, 2004).

2019 yılında bir üniversite hastanesinde yapılan çalışmada vicdani zekanın sağlık çalışanlarının hasta beklentilerini yönetme becerisi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Vicdani zeka ile hastaların beklentilerini yönetebilme yeteneği arasında bir ilişki olmakla beraber vicdani zekanın hastaların beklentilerini yönetme yeteneği üzerinde de etkisi olduğunu tespit edilmiştir. Sağlık

personelinin sahip olduğu vicdani zeka düzeyi arttıkça hasta beklentilerini yönetebilme becerileri de artmaktadır. Vicdani zekaya sahip sağlık çalışanları, duygusal zekaları sayesinde hastaların ihtiyaçlarını ve duygusal durumlarını derinlemesine anlayabilirler. Bu yetenekleri, sadece hastaların fiziksel semptomlarına odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda onların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına da duyarlılık gösterirler. Sağlık çalışanları, empati ve şefkatle yaklaştıklarında, hastaların yaşadığı endişeleri ve korkuları hafifletmek için etkili bir iletişim kurabilirler. Bu yaklaşım, hastaların kendilerini anlaşıldığını ve değer verildiğini hissetmelerine yardımcı olur (Arslanoğlu ve Tabur, 2019). Vicdani zeka, sağlık çalışanlarının etik ve insancıl bir şekilde hareket etmelerini sağlayarak, tedavi sürecinde karşılaştıkları her bireye adil ve saygılı davranmalarını sağlar. Hastalar, bu etik ve insancıl yaklaşımı deneyimlediklerinde, sağlık çalışanlarına ve tedavi süreçlerine olan güvenleri artar. Güven duygusu, hastaların tedaviye olan bağlılıklarını ve işbirliklerini güçlendirir, bu da tedavi sürecinin daha verimli ve etkili olmasını sağlar. Hastalar, sağlık çalışanlarının gösterdiği empati ve şefkat sayesinde, duygusal olarak desteklendiklerini ve psikolojik olarak rahatlatıldıklarını hissederler. Bu duygusal destek, hasta memnuniyetini artırmakla kalmaz, aynı zamanda tedavi sonuçlarını da olumlu yönde etkiler. Hastaların tedavi sürecine aktif katılımı ve pozitif bir ruh hali içinde olmaları, iyileşme sürecini hızlandırabilir ve genel sağlık sonuçlarını iyileştirebilir. Dolayısıyla, vicdani zekaya sahip sağlık çalışanlarının bu bütüncül ve etik yaklaşımı, sağlık hizmetlerinin kalitesini ve etkinliğini önemli ölçüde artırır. Sağlık sektöründe yüksek anlam ifade eden vicdani zeka kavramına yönelik Özden ve Parlar Kılıç (2023) tarafından yapılan çalışmada, yoğun bakım hemşirelerinin sahip oldukları vicdani zeka düzeylerinin palyatif bakım uygulamalarını olumlu yönde etkilediği, bunun yanı sıra hemşirelerin bakım hizmeti verirken vicdanlarını mesleki bilgi ve becerileriyle birleştirmelerinin önemli olduğu söylenebilir. Meslek grubunu dikkate aldığımızda iletişim, etik davranışlar, güven, insancıl yaklaşımın ön plana çıktığı düşünürsek vicdani zeka kavramı tüm bu kavramlar üzerinde anlamlı etki oluşturduğundan hastalara olumlu destek sağlamaktadır.

2024 yılında kamu çalışanları üzerinde yapılan bir çalışmada, proaktif kişilik, öz yeterlilik, örgütsel öğrenme ve vicdani zeka arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Örgütsel öğrenme üzerinde vicdani zekanın alt boyutlarından etik değerler, ahlaki duyarlılık, Yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet ve bilinçli farkındalık boyutlarının anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Vicdani zekanın Yaratıcıya karşı sorumluluk düzeyinin artması, doğrudan örgütsel öğrenme kapasitesinin yükselmesine katkı sağlayarak öğrenme seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir. Yaratıcıya karşı sorumluluk düzeyi, her ne kadar bireylerin kişisel alanına ait içsel bir duygusu gibi görünse de,

bireylerin etik değerlere dayalı çalışma anlayışını ve sağlam bir iş ahlakını benimsemelerine rehberlik eder. Bu etik temelli çalışma prensiplerine sahip olan bireyler, daha adil ve güvenilir bir iş ortamı yaratırlar. Bu durum, bireysel düzeydeki yaklaşımların örgütsel düzeyde de açık iletişim ortamının oluşmasına yardımcı olur. Açık iletişim sayesinde, örgüt içindeki bilgi akışının hızlandırılması, örgütsel öğrenme seviyesinin artmasına büyük oranda destek olur. Hızlı ve etkili bilgi paylaşımı, çalışanların birbirlerinden öğrenmelerini teşvik eder ve bu durum, örgütün genel öğrenme kapasitesini artırır. Sonuç olarak, vicdani zekanın Yaratıcıya karşı sorumluluk boyutu, bireysel ve örgütsel düzeyde etik değerlerin ve öğrenme kültürünün geliştirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Elde edilen bulgular, vicdani zekanın örgütsel gelişim ve sürdürülebilir başarı için temel bir unsur olduğunu göstermektedir (Korkmaz, 2024). Aynı araştırmada, vicdani zekanın merhamet düzeyinin örgütsel öğrenme düzeyini etkilediğini ortaya koymuştur. Merhamet düzeyinin artması, örgütsel öğrenme kapasitesinin de artmasına neden olmaktadır. Merhamet düzeyi yüksek olan bireyler, buldukları ortamlarda anlayışlı, yardımsever ve empatik yaklaşımlar sergilemektedirler. Olumsuz durumlar karşısında örgüt içindeki diğer bireylere destek olma eğiliminde olan bu bireyler, merhamet kültürünün getirdiği topluma karşı sorumluluk duygusuyla, örgüt içi bağların güçlenmesine katkı sağlarlar. Merhamet düzeyinin yüksek olması, örgüt içinde pozitif bir atmosfer yaratır ve bu durum, bireyler arasında açık iletişim ve bilgi paylaşımını teşvik eder. Örgüt içinde hata toleransı ve dayanışma kültürünün gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Hata toleransının artması, çalışanların yeni bilgiler deneme ve öğrenme süreçlerinde daha cesur olmalarını sağlar. Bu, örgütün genel öğrenme kapasitesini ve yenilikçi yaklaşımını artırır. Ayrıca, merhamet kültürünün hkim olduğu örgütlerde, çalışanlar arasında güçlü bir dayanışma ve işbirliği ruhu gelişir. Bu, rgtsel hedeflere ulaşmada kolektif bir çaba sergilenmesini kolaylaştırır ve bireylerin örgüte olan bağlılıklarını artırır.

4. SONUÇ

Vicdani zeka kavramı, insanlık tarihinde uzun bir geçmişe sahip olan vicdan kavramının modern bir yorumunu sunmaktadır. Vicdani zeka, bireyin ortak iyiliği teşvik eden veya toplum için çaba sarf eden davranışları geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu anlayış, bireylerin faaliyetlerine ve harcadıkları çabaya sadece somut sonuçlar bağlamında değil, aynı zamanda vicdani değerler ve etik perspektiften de bakmalarını teşvik etmektedir. Bu sayede, yapılan için anlamı ve değeri artarken, bireylerde anlamsızlık ve boşluk duyguları azalmaktadır. Ancak, vicdani zeka kullanılmadığında, için değeri ve anlamı göz ardı edilebilmekte, bu da örgütsel bağlılık anlamında eksikliğe

yol açabilmekte ve toplum içinde etik olmayan davranışların yaygınlaşmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla, vicdani zeka, bireylerin ve toplumun refahı için hayati bir kavram ve beceridir (Rozuel ve Kakabadse, 2010).

İnsanların karmaşık yaşam döngüleri ve bu yoğun tempolu ortamlardaki çalışma süreçleri bireylerin hem özel hayatlarında hem de çalıştığı organizasyon içerisinde verdikleri kararlara etki etmektedir. Bu bağlamda, bireyin iş yapma şekli, sosyal ortamdaki davranışları ve verdikleri kararlar doğrudan kişisel değerlerinden etkilenmektedir. Dolayısıyla organizasyon içindeki uyumun yakalanması, iş yerindeki maneviyatın sağlanması organizasyonel bir değer olarak benimsenmeli ve uygulanabilir hale getirilmelidir. Bu kültürün benimsenmesi çalışanların kendi öz benlikleriyle çalışmasının önüne geçerek gerçek kişilik yapılarına uygun çalışma ortamının yaratılmasını sağlayarak toplumsal başarıyı ön plana çıkaracaktır.

Vicdani zeka kavramı, kapsadığı boyutlar nedeniyle Müslüman toplumların yakın olduğu bir kavram gibi görünse de genel olarak bireyin kişilik özellikleriyle bağlantılıdır. Dindar olarak tanımladığımız bireylerde Yaratıcıya karşı sorumluluk, merhamet ve ahlaki duyarlılık ön plana çıkarken; manevi anlamda inancı bulunmayan ya da daha farklı düşünen bireyler de bu duygular yerini etik değerler, bilinçli farkındalık ya da toplumsal duyarlılık olarak şekillendirmektedir.

Vicdani zeka konusunda yapılan akademik çalışmalar, bireylerin etik değerleri anlama, empati kurma, doğru ve yanlış ayırt etme, sorumluluk alma gibi yeteneklerini inceleyerek bu alandaki anlayışımızı derinleştirmektedir. Bu araştırmalar genellikle psikoloji, sosyoloji, etik ve eğitim gibi multidisipliner araştırmalar içermekte ve geniş bir araştırma yelpazesini kapsamaktadır.

Arslanoğlu, Tütüncü, Atalı ve Bektemur tarafından 2021 yılında sağlık çalışanları üzerinde yapılan araştırma sonuçları sağlık çalışanlarının vicdanlarının mesleki etik ilkelerle uyumlu olduğunu ve doğru kararlar almalarını sağladığını göstermektedir. Burada, sağlık çalışanları vicdanlarını, bir rehber olarak görmüş bu sayede kendi çalışma süreçleri ve hastaları için doğru kararlar almalarını sağlamıştır. Pandemi ile gelen zorluklar ve stres faktörü bu durumun önemini daha belirgin hale getirmiştir.

Yılmaz ve Ayaş (2021), çalışmalarında sporcu öğrencilerde vicdani zeka ve empati düzeylerini incelemiştir. Bu iki kavram arasındaki güçlü ve pozitif ilişki, öğrencilerdeki etik değerleri anlama ve sorumluluk alma gibi yeteneklerini içerirken, empati kavramı ile diğer bireyleri anlama ve onlara karşı duyarlılık içermektedir. Vicdani zeka düzeylerinin artması, öğrencilerdeki empati düzeyinin yükselmesine zemin hazırlamakta ve bireyin

daha duyarlı davranmasını sağlamaktadır. Bu durum, organizasyondaki iletişimin kuvvetlenmesini ve sosyal ortamdaki saygınlığını artırmaktadır.

Vicdani zeka üzerine yapılmış araştırma ve çalışmalar değerlendirildiğinde her örneklem grubu bize farklı veriler sunsa da kavramlar arası etkileşimde gerek vicdani zeka gerekse alt boyutları bireysel, takım olarak ya da organizasyonlara yönelik çeşitli çıkarımların yapılmasını sağlamıştır. Vicdan kavramı birey kişiliği üzerinde yüksek etkiye sahip olan kavram olmasıyla kişilik özellikleri, empati, proaktiflik, öz yeterlilik, etik değerler, örgütsel öğrenme gibi kavramlar üzerinde etkiye sahiptir. Bireyler, günümüz dünyasında artan çalışma ve rekabet ortamı, zorlu yaşam koşulları ile sahip oldukları bu davranış düzeyleri sayesinde empati yeteneğini kullanarak yardımlaşma ve hızlı iletişim kurma becerisini artırarak iyi bir takım oyuncusu ve aynı zamanda organizasyon içerisindeki yönetsel becerileri işbirliğini sağlayarak liderlik yolunda hızlı adımlarla ilerleyecektir.

Vicdanlı olma kavramı, örgütün önem taşıyan birçok sürecini sağlamlaştırmaya yardımcı olur ve aynı zamanda mevcut kaynakların etkin kullanımıyla örgütsel etkinliğin artmasına katkıda bulunur. Bu davranış, sadece mevcut kaynakların verimli kullanımı ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda girdi maliyetlerinin düşürülmesiyle de ilgilidir. Girdi maliyetlerinin azalmasıyla elde edilen tasarruf, üretim ve imalat süreçlerinin daha kolay ve verimli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar (Organ, 1988). Sonuç olarak, örgütsel süreçlerin verimliliğini artırmak ve maliyetleri düşürmek suretiyle, örgütün genel performansını ve rekabet gücünü önemli ölçüde artırır. Bu davranış, hem bireysel düzeyde çalışanların daha etik ve sorumlu bir şekilde hareket etmesini sağlar, hem de örgütsel düzeyde sürdürülebilir başarıya katkıda bulunur.

Kaynakça

- Aktı, Ü., Giderler, C., Duran, C., Behdioğlu, S. & Boz, D. (2017). Vicdani zekâ ölççeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2 / 3, 329-349.
- Armstrong M. B., Ketz J. E. & Owsen D. (2003). Ethics education in accounting: Moving toward ethical motivation and ethical behavior. *Journal of Accounting Education*, 21(1): 1-16.
- Arslanoğlu, Ali & Tabur, Ayhan. (2019). The effect of conscientious intelligence on the ability to manage patient expectations: Example from a university hospital. *Medicine Science*. 8. 1017-1024. 10.5455/medscience.2019.08.9124.
- Arslanoglu, A., Tütüncü, D., Günay, A., & Bektemür, G. (2021). Covid-19 pandemisinin sağlık çalışanlarında vicdani zekânın vicdan algısı üzerindeki etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 667-677. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.887950>
- Aydınlan, B. (2010). Ruhsal zekânın dönüştürücü liderlik üzerine etkisini araştıran uygulamalı bir çalışma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 257-274.
- Emmons, R.A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *International Journal for the Psychology of Religion*, 10, 3-26.
- Gardner, H. (2010). *Zihin çerçeveleri-çoklu zekâ kuramı*, (çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Jurkiewicz, C. L., & Giacalone, R. A. (2004). A values framework for measuring the impact of workplace spirituality on organizational performance. *Journal of Business Ethics*, 49(2), 129-142.
- Konan, N. & Yılmaz, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Bilinçli Farkındalık Düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (6), 42-50.
- Korkmaz, C. İ. (2024). Proaktif kişilik ve vicdani zekânın örgütsel öğrenmeye etkisinde özyeterliliğin aracı rolü. (Doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, Çanakkale.
- Organ, D. (1988). *Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome*. Lexington, MA, England, Lexington Books/D.C.Heath and Com.
- Özden G, Parlar Kılıç S. (2024). Compassion in action: Exploring the relationship between nurse conscientious intelligence and palliative care. *Nurs Crit Care*. 2024; 29(4): 695-705.
- Özgener, Ş. (2008). İş ahlakının kurumsallaşmasında üst yönetim kademesinin rolü. *İş Ahlakı Dergisi*, 1(1): 31-54.

- Polat, H., Asi Karakaş, S. & Arslanoğlu, E. (2022). Ruh sağlığı ve hastalıkları hastanesinde çalışan hemşirelerde vicdani zekâ ve iş motivasyonu: tanımlayıcı çalışma. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, vol.14, no.3, 868-875.
- Rozuel, C., & Kakabadse, N.(2010). Ethics, spirituality and self: managerial perspective and leadership implications. *Business Ethics: A European Review*. 19(4):423-36.
- Saltuklu, Z. (2013).Vicdan. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Şengül, H. & Bulut, A. (2020). Bir vakıf üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin vicdani zeka seviyelerinin analizi. *Turkish Studies-Social*, 15(6), 3131-3148. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.44353>
- Türk Dil Kurumu, Güncel Sözlük.(2024, 15 Mart) Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Yılmaz, M. & Bayrak Ayaş, E.(2021).Sporcunun Bir Araştırma Üzerine Ulaştığı: Vicdani Zeka Ve Empati. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (29),60-71
- Vaughan, F. (2002). What is spiritual intelligence? *Journal of Humanistic Psychology*, Vol.42, No.2, Spring, s. 16-33.
- Zohar, Danah, & Drake J., On the whole, *People Management*, Vol.6 issue 8, 2000.